

În numele tatălui

Scris de Ninel Ganea
Joi, 28 Martie 2019 10:35



În societățile tradiționale, pietatea filială era una dintre virtuțile fundamentale, iar în China rădăcina tuturor virtuților. Întrebat, odată, ce ar fi făcut împăratul Shun, dacă tatăl său ar fi ucis un om, iar Kao Yao ar fi fost judecătorul, Mencius a răspuns că Shun nu l-ar fi împiedicat pe judecător în a-și face meseria. „Și atunci ce ar fi făcut Shun?” a continuat, perplex, interlocutorul. „Shun ar fi renunțat la imperiu la fel cum ar fi dat la gunoi un pantof purtat. Fără să-l știe nimeni, l-ar fi luat în spate pe bătrân, ar fi fugit cu el la marginea lumii și ar fi trăit fericit acolo, fără să se mai gândească vreodată la Imperiu”, a răspuns Mencius.

Gândirea chineză abundă în parabole și apoftegme despre pietatea filială, iar iradierea lor se simte puternic până astăzi. Simon Leys, celebrul sinolog, vorbește undeva despre cazul unui bărbat din Taiwan, din zilele noastre, descendent din a 13-a generație a unui poet chinez vestit, care, jignit de un eseu denigrator la adresa strămoșului său, l-a dat în judecată pe autor și a câștigat procesul.

China poate părea stridentă cu accentul, în aparență exclusiv, pe venerarea înaintașilor, dar și în culturi mai apropiate de noi există, chiar dacă nu la fel de pronunțată, o atenție delicată pentru această virtute. Părintele Andrei Rimarenko, de pildă, amintește, într-una dintre omiliile sale, despre rolul important pe care îl joacă Maica Domnului în mântuirea noastră. Păcătoșii se roagă pentru mijlocirea ei deoarece, în cea mai bună și înaltă tradiție a pietății filiale, Fiul nu-i poate refuza nimic Mamei Sale.

Într-o formulare mai directă, Dumnezeu ne spune fără ocolișuri: „Cinstește pe tatăl tau și pe mama ta, ca să-ți fie bine și să traiești ani mulți pe pământul pe care Domnul Dumnezeuul tău ți-l va da ție”.

Privită detașat de nonsensul și aberațiile contemporane, această virtute s-ar putea impune drept cea mai firească dintre toate. Nimic nu este mai natural decât să îți respecti părinții, iar cei care nu o fac au ceva monstruos, care îi face din capul locului incapabili de exercitarea altor virtuți și, implicit, de orice formă decentă de relații umane. Cine nu dă două parale pe propriii părinți, nu este de așteptat să dea vreo importanță altcuiva și, de aceea, unul dintre sfaturile importante date pe vremuri logodnicilor era de a-și observa partenerul în relația cu propriii părinți.

Este relativ facil să ne dăm seama cât de mult ne-am îndepărtat de această stare așezată, mai ales că literatura modernă „bună” ne oferă ilustrări triste ale acestei rupturi dintre părinți și copii.

Nu a trebuit să așteptăm iconoclasmul contemporan pentru a vedea cum scriitorii teribiliști își martează în scrieri părinții, în văzul întregii lumii, fără niciun pic de rușine.

Anthony Trollope, care provenea dintr-o familie cu multe probleme, dar și cu multe daruri, însă care nu a lăsat niciodată ca în scrisul său să transpară vreo urmă de ironie, de ură sau de ridicol față de părinții săi, s-a arătat scandalizat de portretul parodic pe care Dickens i-l face tatălui său în romanul „David Copperfield”, sub masca personajului Mr. Micawber. Într-o scrisoare adresată lui George Eliot, Trollope considera gestul lui Dickens o „rușine”. Trollope a creat și el un personaj preluând anumite trăsături, chiar unele negative, ale tatălui său, dar mai presus de toate, se simte dragoste și o decelare a calităților sale cele mai înalte. Se poate spune, cu destul temei, că Josiah Crawley, personajul inspirat parțial de tatăl său, este cea mai strălucită creație a lui Trollope.

În vremurile noastre, probabil și sub influența psihanalizei, a devenit o rușine pentru orice scriitor să nu facă asta. Adică să nu-și înfățișeze părinții ca pe niște bestii, scelerați, satrapi, barbari, degenerați sau, pur și simplu, să-i prezinte în situații degradante și mizerabile, fără nicio urmă de afecțiune. Și nu trebuie avuți în vedere cei mai excentrici autori sau acei măzgălitari de obscenități, aflați încă (pentru scurtă vreme, evident) la periferia gustului public, ci la numele consistente (în măsura în care poate fi ceva consistent în timpurile noastre).

Memoriile lui Orhan Pamuk, scriitorul turc laureat al Premiului Nobel pentru Literatură în 2006, nu abundă în revelații dezgustătoare despre părinți, fiind dedicate, în mare parte, orașului în care a crescut: Istanbul. Dar nu trebuie să mergi foarte în adâncime cu analizele pentru a

observa o dezvrăjire a vieții de familie, surprinsă cu „ochiul rece” al intelectualului detașat, care caută să redea felii de viață adevărată, epurate de sentimentalismele desuete ale afectivității filiale. Absențele frecvente ale tatălui, plecat la și cu amante, sunt înregistrate „obiectiv”, dar scriitorul vede partea bună în toată această privare, „răul pe care mi l-ar fi putut pricinui autoritatea, forța și puterea tatei, de care am fost lipsit, a fost înlocuit, în foarte mare măsură, de lupta și rivalitatea crâncenă în care m-am angajat cu fratele meu”.

Pe de altă parte, iubirea sexuală dintre părinți trebuia musai consemnată, însă, în descrierea amorului, Pamuk ne scutește măcar de senzații prea tari. „Mama, care ne văzuse intrând și îmbrâncindu-ne, s-a repezit la noi și ne-a împins într-o altă cameră, iar apoi a închis ușa în urma ei (...) Eu și fratele meu am început să urmărim împreună, stând nemișcați în lumina care se strecura prin geamurile givrate cu motive în stil Art Nouveau, umbrele mamei și tatei care ba se apropiau, ba se îndepărtau, care se însuflețeau pe măsură ce se atingeau, pentru ca apoi să se contopească din nou, printre urlete și țipete.”

O imagine oarecum similară a tatălui găsim în amintirile lui Mircea Cărtărescu, „Orbitor - Corpul”. Totuși, aici figura paternă este deformată, hiperbolizată negativ, ridiculizată prin detalii caraghioase. „Tata era o mare absență, un mare gol în viața mea. Uneori, în bănățeanul subțire și distrat, cu părul ca o oglindă neagră de la uleiul de nucă turnat pe el generos, și care de obicei vegeta pașnic, (...) se deștepta ceva îngrozitor, un fel de demon al furiei oarbe, care-i deforma fața și-l făcea să fie de o violență cum rar se poate-ntâlni. Bunăvoința neutră pe care-o avea de obicei față de mine (mă lăsa de fapt cu totul în grija mamei) se schimba, când îl înfuriam, în mânie nestăpânită, se repezea la mine să mă rupă-n două, congestionat, cu ochii ieșiți din orbite, cu părul zbârlit (când nu era prins în veșnicul lui ciorap de damă). Urmau scene dramatice, de sfârșit de lume.” Nu este singurul episod în care părinții sunt tratați prin prisma unei imaginații scăpate de sub orice fel de control și pudoare. În ansamblul cărții, care debordează de vulgarități, obscenități și povestioare de-a dreptul bolnave prin insistența maniacală pentru scabros, este foarte probabil ca scenele de familie să poată părea cuminiți, dacă nu ușor calde. Însă s-ar putea să existe o corelație destul de directă între absența pietății filiale în memoriile poetului și revărsarea de detalii și expresii imunde.

Dacă tatăl are îndeobște rolul geniului malefic în copilăria scriitorului modern, există, bineînțeles, și excepții de la această regulă. Unul dintre cele mai stingheritoare portrete făcute mamei îl găsim în amintirile lui Ștefan Agopian, „Scriitor sub comunism”. Din primele pagini, Agopian ne înștiințează că mama sa „a considerat totdeauna că femeia are o singură armă, cea pe care bunul Dumnezeu i-a așezat-o între picioare”. Drept urmare, nu ne mai surprinde când mama scriitorului ne este prezentată ca o „curvă” incorigibilă: „a făcut ce știa mai bine: s-a încurcat cu un tip care, culmea, era tot cizmar, ca și primul ei bărbat. S-o fi gândit că la cizmari se pricepe deja, n-avea rost să-și bată capul cu alte meserii, care puteau să-i aducă cine știe ce surprize neplăcute.” Nu era singurul păcat al mamei, consemnat nici măcar sec de scriitor. „Ca

În numele tatălui

Scris de Ninel Ganea
Joi, 28 Martie 2019 10:35

să nu-și piardă îndemânarea, mai fura de la vecini diverse obiecte utile într-o gospodărie”, iar, mai târziu, în copilăria lui Agopian, îl va implica într-un proces în care era acuzată de furt. În aceste condiții familiale, singura scăpare pentru scriitor era refugiul în rugăciune. „Înainte să spun „Amin”, repede, în gând, îl rugam pe Dumnezeu s-o omoare pe mama. Tocmai îmi rupsese un deget în timp ce mă bătea pentru că nu reușeam să mint pe măsura poftelor ei, așa că îmi doream nespus s-o văd moartă. Adică să scap de ea, chiar dacă, așa cum îmi împuiase capul, morții se duc într-o lume mai bună.”

La Agopian imaginea mamei nu se îmbunătățește, nici nu ar avea cum, odată cu trecerea anilor, iar scriitorul descrie cinic, ba chiar cu o satisfacție macabră, o gorgonă decrepită. „Cu doi ani înainte să moară, a hotărât că nu mai are niciun rost să se mai spele. Așa că, timp de doi ani, nu s-a mai spălat și nu și-a mai tăiat unghiile și părul. Începuse să surzească încă din tinerețe, iar înainte să moară era surdă de-a binelea.”

Imaginea sordidă a părinților în literatura modernă poate părea un detaliu insignifiant sau o notă de subsol. Când te scalzi printre atâtea cuvinte și imagini tari (realitate pură și crudă, decupată direct din viață, nu manierisme și prejudecăți învechite), ea riscă să nu îți mai atragă atenția, deși depune o mărturie puternică pentru căderea noastră într-o sălbăticie nemaiîntâlnită vreodată.